

THE INFLUENCE OF ACADEMIC CAPITALISM ON
INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE FIELD OF HIGHER
EDUCATION AND SCIENCE

Oleksandr Romanovskyi¹, Yuliia Romanovska²

ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОГО КАПІТАЛІЗМУ НА
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ
І НАУКИ

Олександр Романовський, Юлія Романовська

Abstract. The influence of academic capitalism on the formation of innovative development in the field of higher education and science is crucial for the implementation of real transformational changes to create a “knowledge society” in Ukraine.

The causal links between the emergence of academic capitalism are considered; innovative university entrepreneurship; commercialization of R&D results of universities and research institutions; the impact of academic entrepreneurship on local and regional innovative socio-economic development, GDP growth, GNI, increasing the level of competitiveness of the national economy. The directions of further innovative development of higher education and science in the conditions of academic capitalism are outlined.

The role of the state in the management of innovation in the field of higher education and science in the context of academic capitalism is analyzed. The importance of introducing in Ukraine the institute of state (budget) and private (independent) project financing in the field of higher education, the organization of state support for cooperation between universities and industry.

The authors consider innovative transformations in higher education and science as objectively conditioned transformational changes caused by the environment of academic capitalism. The core of the study is academic or university entrepreneurship, which is based on market relations, spread by academic capitalism in the field of scientific and educational activities of higher education institutions, research institutions, and other organizations in this field. An important basis of scientific work is the application in national conditions of the theory of the triple helix G. Itzkowitz’s innovative development of society. The scientific novelty is that the authors: studied the world experience of innovative changes in higher education and science that occur in the environment of academic capitalism; formulated and proposed theoretical data for new approaches in understanding innovative transformations in the field of higher education and science, which are economic categories and occur following market laws; proposed approaches for further innovative reform of higher education and science in the context of academic capitalism.

Keywords: academic capitalism, innovations, university (academic) entrepreneurship, innovative development, higher education and science

---

¹ Ukrainian-American Concordia University, Kyiv, Ukraine. oleksandr.romanovskyi@uacu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3618-2999>

² National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine. yuliia.romanovska@uacu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-0207-3348>

Анотація. Вплив академічного капіталізму на формування інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки є вирішальним для здійснення реальних трансформаційних змін з метою створення в Україні «суспільства знань».

Розглянуто причинно-наслідкові зв'язки виникнення академічного капіталізму; інноваційного університетського підприємництва; комерціалізації результатів НДДКР університетів і наукових установ; вплив академічного підприємництва на місцевий і регіональний інноваційний соціально-економічний розвиток, зростання ВВП, ВНД, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Накреслюються напрями подальшого інноваційного розвитку вищої освіти і науки в умовах академічного капіталізму.

Аналізується роль держави з управління інноваційною діяльністю у сфері вищої освіти і науки в умовах академічного капіталізму. Підкреслюється важливість запровадження в Україні інституту державного (бюджетного) та приватного (незалежного) проектного фінансування у сфері вищої освіти, організації державної підтримки співпраці між університетами та промисловістю.

Автори розглядають інноваційні перетворення у сфері вищої освіти та науки як об'єктивно обумовлені трансформаційні зміни, спричинені середовищем академічного капіталізму. Ядром дослідження є академічне або університетське підприємництво, яке ґрунтується на ринкових відносинах, поширюваних академічним капіталізмом у сфері наукової та освітньої діяльності вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та інших організацій у цій галузі. Важливою основою наукової роботи є застосування у національних умовах теорії потрійної спіралі Г. Іцковіца інноваційного розвитку суспільства. Наукова новизна полягає в тому, що автори: вивчили світовий досвід інноваційних змін у вищій школі та науці, що відбуваються в середовищі академічного капіталізму; сформулювали та запропонували теоретичні дані для нових підходів у розумінні інноваційних перетворень у сфері вищої освіти та науки, які є економічними категоріями та відбуваються згідно із законами ринку; запропонували підходи для подальшої інноваційної реформи вищої освіти та науки в контексті академічного капіталізму.

Ключові слова: академічний капіталізм, інновації, університетське (академічне) підприємництво, інноваційний розвиток, вища освіта і наука

Вступ

Починаючи з 1980-х років нове середовище академічного капіталізму швидко охопило майже всю сферу науки та вищої освіти. Це має як позитивний, так і негативний вплив на їх подальший розвиток. З одного боку, академічний капіталізм різко прискорив комерціалізацію результатів прикладних досліджень і розробок університетів і науково-дослідних інститутів і дозволив їм істотно капіталізувати свій інтелектуальний капітал, надавши поштовх до розвитку прогресивних інновацій і видатних винаходів. Наприклад, в системі вищої освіти спостерігається інтенсивний інноваційний розвиток, який, звичайно ж, можна віднести до позитивного впливу академічного капіталізму на розвиток матеріально-технічного, наукового та інженерного потенціалу університетів і коледжів. З іншого боку, прагнення до отримання прибутку і загальний пошук можливостей комерціалізації результатів НДДКР, в основному результатів прикладних досліджень і експериментальних розробок, призводить до значного зниження попиту і уваги до розвитку фундаментальної науки і пошуку основних наукових цінностей. Це призводить до уповільнення виробництва нових базових фундаментальних знань і стримування інтелектуального розвитку суспільства і викликає закономірну критику впливу академічного капіталізму на науку і вищу освіту. Надмірна підприємницька діяльність універ-

ситетів у напрямку отримання прибутку від розробки та комерціалізації прикладних досліджень замість суто наукової діяльності та фундаментальних досліджень призводить до втрати позиції університетів та коледжів як «храмів науки». Однак, все ще залишається певна кількість дійсно академічних установ — закладів вищої освіти і науково-дослідних інституцій, що продовжують проводити такі фундаментальні дослідження, які важко комерціалізувати, але які становлять справжнє «наукове знання», або, іншими словами, знання людства.

У даній роботі аналізуються викликані розповсюдженням середовища академічного капіталізму інноваційні зміни в системі вищої освіти і науки — невід'ємній частині складної системи народного господарства. Вивчаються можливі напрями та сутність інноваційних трансформацій в сфері вищої освіти і науки, а також аналізується негативний вплив академічного капіталізму на цю сферу діяльності суспільства.

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю впровадження інноваційних трансформацій в систему вищої освіти і науки для підвищення її рівня, ефективності та подальшої інтеграції до європейської та світової систем вищої освіти і науки.

Постановка проблеми. На основі вивчення та аналізу теорії і практики інноваційного розвитку систем вищої освіти і науки провідних країн світу розробити принципи, напрями і завдання з інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки України з метою утворення та впровадження національних програм здійснення трансформаційних змін у цій галузі.

Новизна дослідження полягає в тому, що автори досліджують теорію і практику інноваційних змін в сфері вищої освіти і науки в оточуючому цю сферу середовищі академічного капіталізму. Автори аналізують сутність і особливості системи вищої освіти з позицій ринкової економіки, вивчають можливі напрями її інноваційних перетворень в середовищі академічного капіталізму, розглядають феномен академічного (або університетського) підприємництва. У вітчизняних наукових розвідках інноваційні зміни в сфері вищої освіти і науки в Україні, в пострадянських країнах і багатьох державах світу досі досліджувалися як освітньо-педагогічні проблеми, пов'язані з впровадженням новітніх навчальних засобів та удосконаленням навчального процесу і педагогічної діяльності. Також, важливою є дискусійна оцінка позитивних і негативних наслідків розповсюдження академічного капіталізму на сферу вищої освіти і науки.

Аналіз базових результатів попередніх досліджень і використаної літератури за темою роботи. Період «академічного капіталізму», спричинений комерціалізацією бюджетних результатів та багатьма іншими університетськими науковими видами досліджень, розпочався після Другої світової війни. Поштовхом для швидкого розвитку підприємництва у сфері науки та освіти став один із найкращих законодавчих актів США — «Закон Бай-Доула», широко відомий як Поправки до Закону про патенти та торгові марки (федеральний закон, прийнятий у 1980). Як зазначав С. Ізель,

цей акт «дозволяє університетам, некомерційним науково-дослідним установам та малим підприємствам володіти, патентувати та комерціалізувати винаходи, розроблені за федеральними програмами досліджень у своїх організаціях» [1]. Це стало початком бурхливого розвитку прикладних досліджень, результати яких можна перетворити на нові конструкції та технології для подальшої комерціалізації. Історично академічний капіталізм зародився в США як специфічний інтелектуальний підтип (середовище) капіталістичної системи. Він характеризується поширенням законів і правил ринкової економіки на вищу освіту та науку.

Раніше вища освіта та наука належали до некомерційної сфери інтелектуальної діяльності і були покликані знаходити, генерувати та поширювати знання на благо всього людства. Заклади вищої освіти (ЗВО) та науково-дослідні інституції (НДІ) перетворилися з «храмів знань» на гравців на ринку освітніх та наукових послуг із суворими економічними правилами, притаманними ринку.

Визначення «академічного капіталізму» було введено С. Слотер і Л. Леслі [2], які запропонували таку інтерпретацію: «Щоб зберегти або розширити ресурси, викладачам все частіше доводилося конкурувати за зовнішні долари, які були прив'язані до досліджень, пов'язаних з ринком, які по-різному називали прикладними, комерційними, стратегічними та цільовими дослідженнями, незалежно від того, чи були ці кошти у формі грантів на дослідження та контрактів, контрактів на обслуговування, партнерськими відносинами з промисловістю та урядом, передачею технологій або прийом на роботу нових студентів, які платять більше. Ми називаємо академічним капіталізмом інституційний та професорський ринок чи спроби, схожі на ринкові, забезпечити зовнішні гроші» [2, с. 17]. Також, у книгах С. Слотер і Л. Леслі [2] та С. Слотер і Г. Родес [3] викладено результати досліджень щодо інноваційних перетворень у ЗВО під впливом поширення ринкових відносин в гуманітарних сферах суспільства, а також — появи в другій половині ХХ століття нового типу капіталістичних відносин в науковій, інтелектуальній, технологічній та освітній сферах — академічного капіталізму. Також показана реальна можливість комерціалізувати результати НДДКР, що призводить до швидкого розвитку університету та академічної науки і техніки.

Ринкові відносини в науці та освіті, можливість комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності університетів та науково-дослідних організацій призвели до поширення академічного чи університетського підприємництва та прискореної появи сприятливого інноваційного клімату — прискореної появи інновацій та її широкого розповсюдження, що поширився у багатьох сферах суспільства. Внесок інновацій, розроблених та впроваджених університетами та дослідницькими організаціями, наприклад, в економіку США, приніс мільярди доларів та прискорив розвиток прикладної науки та нових технологій. Поступово вплив академічного капіталізму почав поширюватися на інші країни. Згодом академічний капіталізм перетворив сферу вищої освіти та науки на середовище академічних інновацій. Університети та дослідницькі організації були перетворені з «храмів науки» в академічні інноваційні бізнес-інституції.

Відомо, що Й. Шумпетер першим розробив повний опис інноваційних процесів (він проаналізував «нові комбінації» змін у розвитку економічних

систем). Посилаючись на книгу Й. Шумпетера [4, с. 65], Дж. Фагерберг зазначив [5], що, «Перш за все, він додав визначення інновації (або «розвитку», як він його сформулював спочатку) як нової комбінації нових або наявних знань, ресурсів, обладнання тощо. По-друге, він зазначив, що інновації слід відрізнити від винаходу. Причина, чому Шумпетер підкреслив цю відмінність, полягає в тому, що він бачив інновації як специфічну соціальну діяльність (функцію), що здійснюється в економічній сфері та має комерційну мету, тоді як винаходи в принципі можна здійснювати де завгодно і без будь-яких намірів комерціалізації. Отже, для Шумпетера інновації — це нові комбінації знань, ресурсів тощо, які підлягають спробам комерціалізації (або впроваджені на практиці). Він назвав цю комбінаційну діяльність підприємницькою функцією, а соціальними агентами, які цю функцію виконують, — підприємцями» [5, с. 21]. Далі Й. Шумпетер [6] і Г. Менш [7] термін «інновації» визначили як втілення наукових відкриттів у новій технології чи продукті.

Існує багато публікацій, присвячених як проблемам академічного капіталізму, так і досвіду комерціалізації інновацій в університетській науковій діяльності (НДДКР). Однак всебічне вивчення різних типів, форм та напрямів інноваційної діяльності у сфері вищої освіти та науки, включаючи ЗВО та наукові організації — НДІ, наукові лабораторії тощо, що залучені до середовища академічного капіталізму, ще не проводилося.

Автори цієї роботи провели довгострокове дослідження кращого досвіду інноваційної діяльності установ та організацій у сфері вищої освіти та науки у розвинених країнах. Як наслідок, для відкритого обговорення ними було запропоновано новий міждисциплінарний науково-прикладний напрямок «інноватика вищої освіти» [8-9].

У даній роботі автори пропонують подальший розвиток та конкретизацію теоретичних та практичних положень інновацій вищої освіти, визначення унікальних рис та функцій вищої освіти в сучасному суспільстві в умовах академічного капіталізму. Автори припускають, що висновки та рекомендації цього дослідження корисні для фахівців вищої освіти та наукових систем як для розвинених країн, країн із середнім рівнем розвитку, так і для країн, що розвиваються.

У доповіді, підготовленій для другого Глобального саміту з індустрії освіти, що відбувся 26-27 вересня 2016 року в Єрусалимі, «розглядаються наявні докази інновацій в освіті, впливу цифрових технологій на навчання та навчання, а також ролі цифрових навичок та освітніх галузей у процесі інновацій, використовуючи дані опитувань ОЕСР» [10, с. 9]. «Краще розуміння галузей освіти, включаючи їх ринкові структури та інноваційні процеси, допоможе створити більш зрілі відносини з сектором освіти. Інновації в галузі, яка розробляє продукти та послуги, які можуть стимулювати інновації в школах, не відбуваються окремо від того, що відбувається в освітній сфері. Тільки тоді, коли в системах освіти існує інноваційна культура, підтримана сприятливим для інновацій бізнес-середовищем і політикою, галузі почнуть брати участь у ризикованих дослідженнях і розробках. Уряди можуть підтримати це, сприяючи клімату підприємництва та інновацій в освіті» [10, с. 10]. Крім того, у доповіді підкреслюється, що: «Інновації в державному секторі в цілому, і освіта зокрема, може бу-

ти основним фактором для значних досягнень добробуту. Уряди надають велику кількість послуг в країнах ОЕСР, і ці послуги становлять значну частку національного доходу» [10, с. 13].

Автор теоретичних досліджень, практичних рекомендацій та оригінальної методології у сфері створення інноваційних підприємницьких університетів є піонер у цій галузі Б. Кларк [11-13]. Теоретичні та практичні підходи до проблем інноваційного розвитку суспільства за моделлю «потрійної спіралі», запропоновані Іцковіц [14-16], Віале та Іцковіц [17], Дзіса та Іцковіц [18], Кадорін та ін. [19], стали фундаментальними напрямками розвитку інноваційного університетського підприємництва, що значно підвищило роль університетів в інноваційному розвитку суспільства.

Розглядаючи та аналізуючи останні публікації в зарубіжній літературі, слід зазначити, що у статті С. Граєк [20] досліджується, як університети прискорено рухаються до цифрової трансформації. У статті «Про академічний капіталізм» Б. Джессоп [21] розглядає «зростаючу тенденцію до академічного капіталізму та орієнтовану на прибуток підприємницьку практику в галузі освіти та досліджень. Це відбувається, оскільки університети по-різному піддаються більшому чи меншому фінансовому, адміністративному та ідеологічному тиску, менш діють як центри безкорисливої освіти та досліджень, а більше як економічні підприємства, які прагнуть максимізувати свої доходи та/або підвищити економічну конкурентоспроможність простору, в якому вони діють».

Стаття П. Сомерса та ін. [22] «дає визначення академічного капіталізму та огляд дослідницької літератури, представляє перспективи академічного капіталізму в Америці та обговорює наслідки академічного капіталізму для Латинської Америки. Даються оцінки того, що корисно в академічному капіталізмі для Бразилії».

У наступній статті [23] автори здійснили систематичний огляд літератури щодо академічного капіталізму і запропонували дві класифікаційні схеми на основі: а) аналітичних рівнів (макроструктурних, організаційних та індивідуальних) і суб'єктів, а також: б) тем і внесків; досліджень і рефлексії; створення теоретичної основи; тем та застосування досліджень; нових тенденцій). Дослідження сприятиме як вивченню особливостей академічного капіталізму, так і розумінню кількох способів неоліберальної реструктуризації в університетах.

У своїй роботі Р. Мюнх [24] описує найважливіші «риси академічного капіталізму та їх вплив на науку, а також на еволюцію наукових знань; зазначає, що академічний капіталізм знаходиться на перетині наукових досліджень, максимізації економічного прибутку та інноваційної політики; досліджує інституційні конфлікти інтересів, пов'язані з фінансуванням корпоративних досліджень. Він стверджує, що академічний капіталізм — це унікальний гібрид, який поєднує науковий пошук істини та економічну максимізацію прибутку та перетворює університети на підприємства, що змагаються за накопичення капіталу, а підприємства — на виробників знань, які шукають нових відкриттів, які можна перетворити на патенти та прибуткові товари».

Звіт «Структура європейських систем освіти 2020/21» містить інформацію про структуру загальноєвропейських систем освіти, починаючи від дошкільної та закінчуючи вищою освітою, на 2020/21 навчальний та на-

вчальний рік. Він містить національні схеми та посібник із читання діаграм. Він також містить карту, що ілюструє основні організаційні моделі початкової та нижчої середньої освіти в Європі: «одна структурована освіта», «забезпечення єдиної базової навчальної програми» та «диференційована нижча середня освіта». Інформація доступна для 43 європейських систем освіти, що охоплюють 38 країн, які беруть участь у програмі Єразмус + ЄС. Зміст звіту узгоджується з місією Мережі Евридика: зрозуміти та пояснити, як організовані та як працюють різні системи освіти в Європі [25].

У роботі [26] вища освіта розглядалася як «двигун» інновацій, так і як «каталізатор» розвитку сталого розвитку. Інтеграція ролей «двигуна інновацій» та «каталізатора сталого розвитку» найкраще відображається у залученні вищої освіти до інноваційних екосистем. Тематика цього спецвипуску розглядає цю проблему з різних точок зору. У цій статті викладено загальну основу відносин між вищою освітою та інноваційною екосистемою. Надано нове визначення інноваційної екосистеми та визначено три ролі університетів в інноваційних екосистемах на основі синтезу відповідної літератури.

У своїй статті О. Гранстранд і М. Хольгерссон [27] визначають інноваційну систему як «набір компонентів і причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на генерацію і використання інновацій та інноваційних показників».

Метою роботи є: дослідження комплексної сутності вищої освіти як невід'ємної частини антропосфери (техносфери); визначення основних фундаментальних завдань інноваційного академічного (університетського) підприємництва; вивчення основних видів ініційованих академічним капіталізмом нововведень у системі вищої освіти, які можуть призвести до інноваційних змін, та їх класифікація; визначення основних об'єктів інноваційної діяльності у сфері вищої освіти і науки та доцільних напрямків подальшого інноваційного розвитку вищої освіти в Україні; вивчення видів інновацій у системі вищої освіти, які можуть призвести до інноваційних змін.

Наукова новизна полягає в тому, що автори: вивчили світовий досвід інноваційних змін у вищій школі та науці, що відбуваються в середовищі академічного капіталізму; сформульовані та запропоновані теоретичні дані для нових підходів у розумінні інноваційних перетворень у сфері вищої освіти та науки, які є економічними категоріями та відбуваються згідно із законами ринку; запропонував нові підходи для подальшої інноваційної реформи вищої освіти та науки в контексті академічного капіталізму. Введено в обіг новий науковий термін «інновації вищої освіти».

У цьому дослідженні будуть використані такі **методи** дослідження, як: діалектичний підхід для аналізу та осмислення змісту та особливих характеристик інноваційного розвитку вищої освіти на основі нових явищ академічного капіталізму, університетського (академічного) підприємства, як економічних категорій у система соціально-економічних відносин та відносин цілісної економічної системи сучасного суспільства знань; будуть використані методи абстрагування, системно-структурний та теоре-

тико-інформаційний підходи для дослідження умов формування нових інноваційних форм університетського (академічного) підприємництва, особливостей та сутності ділової діяльності університету та її впливу на фінансову стійкість вищих навчальних закладів; методи аналізу та синтезу будуть використані для дослідження окремих інноваційних підходів та технологій у вищій школі та формування цілісної картини складної інноваційної діяльності суб'єктів, об'єктів та системи вищої освіти в цілому.

Методологія дослідження включала критичне вивчення та усвідомлення концепції інновацій у вищій школі; аналіз літературних джерел, включаючи електронні та комп'ютерні засоби; порівняння та перевірка доцільності чи необхідності впровадження різних видів інновацій, аналіз їх ефективності та можливості розповсюдження та впровадження до об'єктів та предметів системи вищої освіти; прогнозування шляхів формування нових інноваційних підходів, методів та технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження

Причинно-наслідкові зв'язки виникнення «академічного капіталізму» та появи університетського підприємництва слушно вивчати у послідовності пов'язаних між собою подій і етапів розвитку суспільства, науки і вищої освіти, як його складових (рис. 1):

- 1) Трансформація суспільства під тиском глобалізації і поширення ринкових механізмів у всі сфери діяльності людини.
- 2) Виникнення нової місії університетів (розвиток економічної науки та внесок в інноваційний соціально-економічний розвиток суспільства, розвиток традиційних і поширення нових форм підприємницької діяльності).
- 3) Поява «академічного капіталізму» — економічної категорії, яка характеризує діяльність академічних організацій та установ (ЗВО, НДІ) як прибуткових підприємств; початок широкого використання результатів академічної діяльності університетів і наукових інституцій (установ) для отримання прибутку. Нове відображення економічних аспектів академічної діяльності — освіти (навчання) і наукових досліджень, а також — змісту і природи інтелектуального підприємництва.
- 4) Поява інноваційного університетського (академічного) підприємництва як специфічної форми інтелектуального підприємництва та економічної категорії.
- 5) Сутність університетського (академічного) підприємництва є:
  - Інноваційна діяльність університетів.
  - Утворення нових знань і нових технологій та їх трансфер у промисловість (бізнес).
  - Комерціалізація результатів науково-дослідної та проектно-конструкторської діяльності університетів.
- 6) Прискорення та всебічне поширення підготовки підприємців і розвиток підприємництва як чинника утворення й посилення вторинної економіки.

- 7) Підвищення й прискорення впливу підприємницької діяльності університетів на місцевий і регіональний інноваційний соціально-економічний розвиток.
- 8) Підвищення й прискорення впливу інноваційної підприємницької діяльності університетів на зростання ВВП, ВНД і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ідея «підприємницького університету» набула поширення та розвитку в усьому світі. За її базовими положеннями здійснювалися подальші розвідки та експерименти [28].

Аналізуючи та доповнюючи їхні результати, можна виділити такі головні ознаки ЗВО підприємницького типу:

- 1) *Незалежність від державного фінансування.* Університету не потрібно отримувати дозвіл або схвалення від урядових установ на отримання великих інвестицій. Наприклад, для створення нових наукових напрямів (НДДКР або R&D та навчання), для утворення нових підрозділів, комерційних структур тощо.
- 2) *Акцент на центральне ядро управління.* Існує сильна, спрямована на прийняття рішень управлінська група вищого ешелону (група ТОП-менеджменту), яка спрямовує підприємницьку пропозицію — доцільну діяльність — на ринковий, підприємницький запит. Участь у цьому процесі більш широких академічних і студентських кіл є менш важливою.
- 3) *Кваліфікація персоналу у менеджменті (управління кваліфікацією та якістю персоналу), особливо в галузі фінансів.* Університет наймає висококваліфікованих фахівців і пропонує достатню кількість релевантних програм щодо підвищення кваліфікації персоналу, щоб збільшити їхній внесок у підприємницький розвиток.
- 4) *Підприємницька культура.* Адміністрація і викладачі мають культуру, що є орієнтованою на зміни — більше, ніж на дотримання правил. Вони воліють інновацій і реалізації нових ідей, а не сильної виконавчої влади і виконання правил.
- 5) *Можливості самостійного формування (зміни) бюджету.* Університету надаються широкі повноваження щодо використання урядових фондів за своїм власним бажанням (на свій розсуд). Наприклад, ЗВО може перерозподіляти кошти між персоналом, ІТ, маєтками, іншими інфраструктурами та інвестиціями, а також може зберегти щорічні невитрачені надходження (для створення стратегічних фондів тощо).
- 6) *Зовнішньо-орієнтовані фінансові контракти.* Урядові, неурядові фонди та інші джерела фінансування розраховуються і базуються на основі вимірювання необхідних витрат і результатів підприємницької діяльності. Це контролюється за допомогою регулярної звітності.
- 7) *Плоска структура.* Бар'єри звітності та ієрархія між центром і основними структурними підрозділами (єдиницями) мінімізуються для того, щоб прискорити формування ідей і відповідні процеси прийняття рішень.

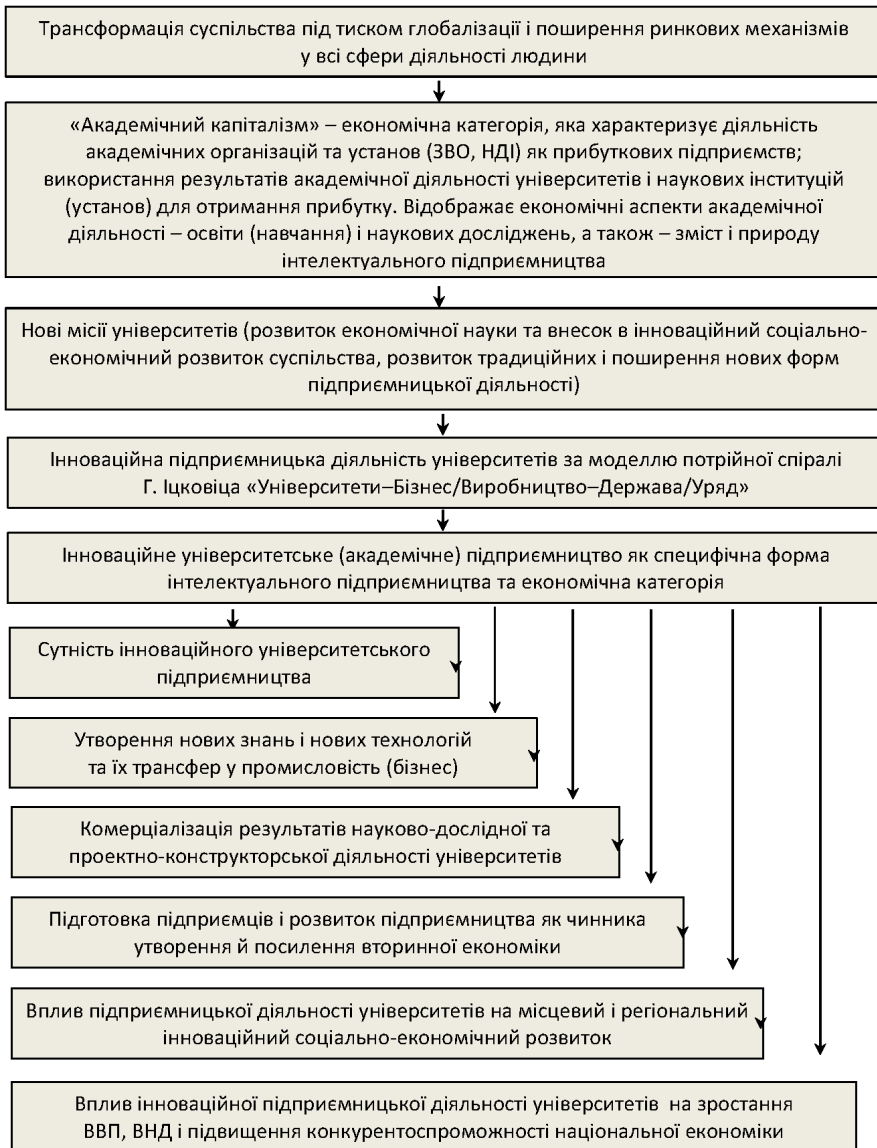

Рис. 1: Історичні причинно-наслідкові зв'язки виникнення «академічного капіталізму» та університетського підприємництва і його значення у сучасному суспільстві

- 8) *Місія та стратегічний план.* Існує усім зрозуміла сконцентрована місія (програма), яка є орієнтиром для всіх стратегічних рішень і завдань університету.
- 9) *Значення діяльності випускників.* Існує всеосяжна програма доцільного фінансування взаємної підтримки випускників і університету.
- 10) *Співпраця з промисловістю та іншими провідними університетами.* Університет здійснює можливості синергії у галузі досліджень,

- інвестицій у науково-дослідницьке обладнання, навчання та іншу корисну діяльність з мережею різноманітних видатних осіб та установ.
- 11) *Конкурентоспроможність інфраструктури університетського містечка (кампусу)*. Студентське містечко (кампус) і його околиці є привабливими та мають необхідні умови для залучення й утримання видатних студентів і студентів-відмінників.
  - 12) *Додаткове фінансування за рахунок так званих «дійних корів»*. Створення додаткового до бюджетного фінансування і промислового інвестування третього потоку джерела доходу, наприклад: центрів (залів) для конференцій, шкіл менеджменту та бізнесу, інших пропозицій для навчання “протягом усього життя”, готелів, торгівельних пунктів із продажу університетської продукції, навчальної і наукової літератури тощо.
  - 13) *Оптимальне зосередження на обмеженому колі дисциплін для викладання і проблемах для наукових досліджень*. Менеджмент університету не повинен розпорошуватися (відволікатися) на занадто диверсифіковану (різноманітну) діяльність у сферах, що знаходяться поза основним стрижнем діяльності (ноу-хау) університету.
  - 14) *Моніторинг майбутніх можливостей у галузі викладання (навчання) і досліджень*. Університет має постійне бачення щодо розвитку ринку навчання, навчальних послуг (освітнього ринку) і досліджень (ринків наукових досліджень). ЗВО системно вивчає їх і накопичує ресурси (запаси ресурсів) для швидкого реагування на будь-які варіанти розвитку або змін таких ринків.
  - 15) *Привабливість для пожертвувань*. Репутація університету, його плани, рівень підготовки та якість випускників приваблює регулярні та істотні пожертви (спонсорські внески).
  - 16) *Привабливі умови для молодих учених*. Університет запрошує на роботу, приймає і створює необхідні умови для успішних молодих вчених-науковців. Це сприяє як залученню більшої кількості студентів і донорів, так і виконанню інноваційних досліджень.
  - 17) *Структура міждисциплінарних досліджень*. Існує встановлена організаційна структура в сфері досліджень і навчання, що підтримує співробітництво і сприяє кооперації співробітників всередині організації.
  - 18) *Передача технологій*. Існують якісно налагоджені та структуровані процеси передачі технологій до регіону / регіонів.
  - 19) *Висока частка магістрів і докторантів*. Нові джерела доходу від навчання фокусуються на магістерських і докторських програмах, на відміну від традиційних бакалаврських програм.
  - 20) *Висока налаштованість на міжнародну діяльність та інтернаціоналізацію навчання*. Університети вміло використовують можливість отримати міжнародні гранти та брати участь у виконанні міжнародних програм (замовлень), мають велику кількість іноземних студентів, магістрів і докторантів, які навчаються на контрактній основі і привносять значні кошти до університетського бюджету.

- 21) *Послуги для спін-офф та спін-аут компаній.* Існує матеріально-технічна та логістична підтримка для отримання венчурного / ризикового капіталу, можливості консультацій, надання офісних приміщень і невеликих виробничих потужностей (малих підприємств), знаходження поручителів (гарантів) тощо.
- 22) *Сприятливе бізнес-оточення (бізнес-середовище).* Успіх університетського підприємництва багато в чому залежить від сприятливого бізнес-оточення (бізнес-середовища). Це, перш за все, суспільний підприємницький менталітет, правові засади підтримки підприємництва (різних видів бізнесу), сприйняття оточуючою громадою академічного підприємництва, налаштованість пересічних громадян на підприємницьку діяльність.

Автори визначають напрями подальшого інноваційного розвитку вищої освіти і науки для України та інших країн, що розвиваються, таким чином (рис. 2).

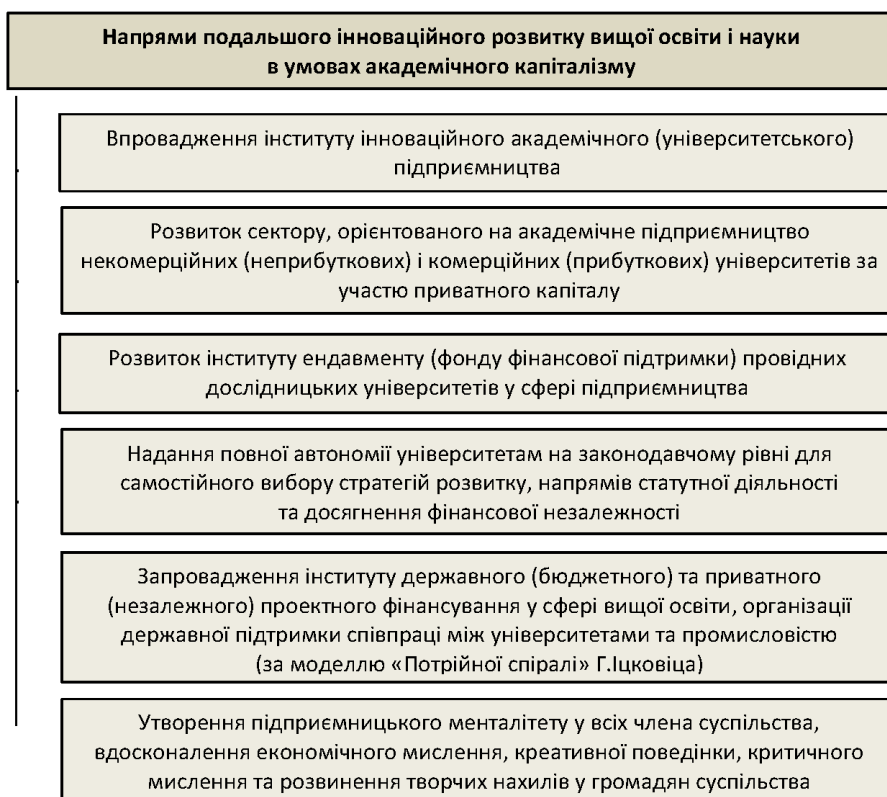

Рис. 2: Напрямки подальшого інноваційного розвитку вищої освіти в Україні та інших країнах, що розвиваються

Роль держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері вищої освіти і науки є важливим завданням держави. Для держави необхідно вирішити наступні найважливіші завдання (рис. 3):

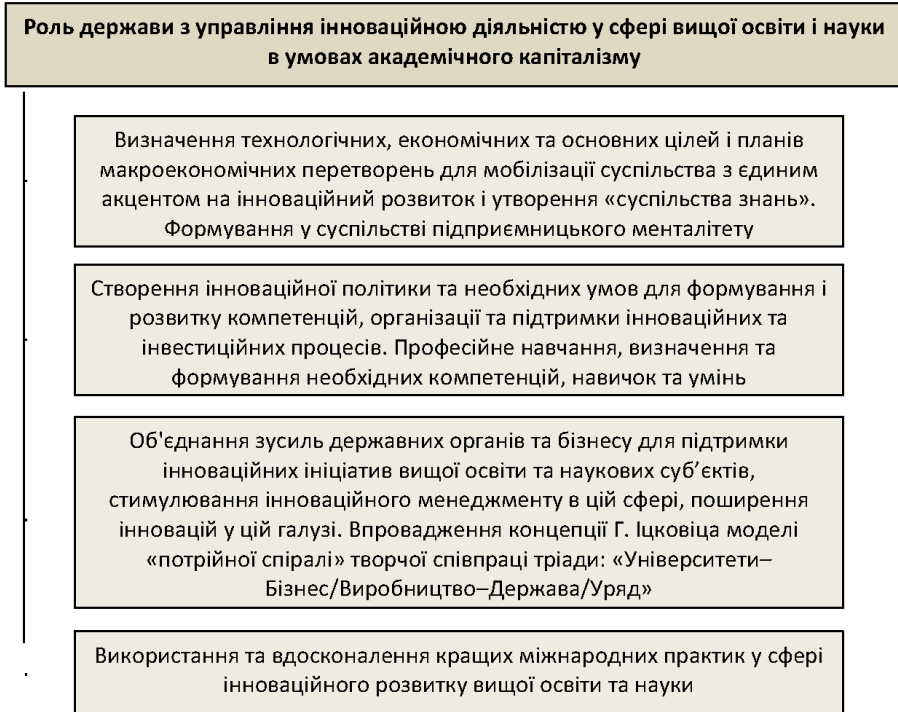

Рис. 3: Роль держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері вищої освіти і науки в умовах академічного капіталізму

Висновки

Результати дослідження впливу академічного капіталізму на інноваційні перетворення у галузі вищої освіти і науки засвідчують стрімкий інноваційний науково-технічний та інтелектуальний розвиток економічної та гуманітарної сфер в демократичних країнах світу. Академічний капіталізм сприяє інноваційним змінам, розвиненню університетського або академічного підприємництва, глобалізаційним перетворенням, мобільності студентів, викладачів і науковців. В світі відбувається подальший бурхливий розвиток і удосконалення як сучасних систем вищої освіти, дослідницьких і підприємницьких університетів, так й інтелектуального рівня суспільства. Глобальні форс-мажорні обставини (такі, як пандемія КОВІД-19) суттєво не гальмують цей розвиток, пропонуючи нові віртуальні форми надання вищої освіти і науково-дослідницької діяльності.

Україна потребує подальшого інноваційного розвитку та державного законодавчого забезпечення академічного підприємництва. Необхідним є посилення співпраці університетів з академічними інститутами, з бізнесом та виробничими галузями за дієвої підтримки з боку держави. Роль держави в управлінні інноваційною діяльністю у сфері вищої освіти і науки є надважливою.

Література

- [1] Ezell S. The Bayh-Dole Act's Vital Importance to the U.S. Life-Sciences Innovation System // Information Technology and Innovation Foundation (ITIF), 2019, March 4. [Електронний ресурс]: <https://itif.org/publications/2019/03/04/bayh-dole-acts-vital-importance-us-life-sciences-innovation-system> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [2] Slaughter S., Leslie, L. Academic capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University. Baltimore, MA, The John Hopkins University Press, 1997, 276 p.
- [3] Slaughter S., Rhoades G. Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State and Higher Education. The Johns Hopkins University Press, 2009. 384 p.
- [4] Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credits, Interest, and the Business Cycle. Transaction Publishers, Piscataway, 1934, 255 p.
- [5] Fagerberg J. A Guide to Schumpeter, 2008. P. 20–22. [Електронний ресурс]: https://www.researchgate.net/publication/270794018_A_Guide_to_Schumpeter (Дата звернення: 20.08.2021).
- [6] Schumpeter J.A. Capitalism, Socialism and Democracy. Routledge, 1976, 437 p.
- [7] Mensch G. Stalemate in technology: innovations overcome the depression. Cambridge, Mass.: Ballinger Pub. Co., 1979, 241 p.
- [8] Romanovskiy O., Romanovska Yu. Higher educational innovatics as the newest interdisciplinary direction of higher school and higher education science // Interdisciplinary Studies of Complex Systems, 2020. № 17 (2020), 83–101. [Електронний ресурс]: <http://iscs-journal.npu.edu.ua/article/view/216975> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [9] Romanovskiy, O. O., Romanovska, Y. Y., Romanovska, O. O., & Makhdi, M. E. 2021 Higher education innovatics: management of innovation in the sphere of higher education and science. *Journal of Social Transformation and Education*, 2 (2), 47–76. [Електронний ресурс]: <http://journals.theapra.org/index.php/jste/article/view/37> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [10] OECD. Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills. OECD Publishing, Paris, 2016. 150 p. [Електронний ресурс]: <https://www.oecd.org/education/cei/GEIS2016-Background-document.pdf> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [11] Clark B.R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations. Oxford, Pergamon–Elsevier Science, 1998. 180 p.
- [12] Clark B.R. Collegial Entrepreneurialism in Proactive Universities: Lessons from Europe // Change: The Magazine of Higher Learning, 2000. 32(1), 10–19. [Електронний ресурс]: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00091380009602704> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [13] Clark B.R. Sustaining Change in Universities. Continuities in Case Studies and Concepts. The Society for Research into Higher Education & Open University Press. England, McGraw–Hill, 2004, 232 p.
- [14] Etzkowitz H. Innovation in Innovation: The Triple Helix of University-Industry-Government Relations // Social Science Information, 2003. 42 (3), 293–337. [Електронний ресурс]: <https://doi.org/10.1177/05390184030423002> (Дата звернення: 20.08.2021).

- [15] Etzkowitz H. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action. New York & London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2008, 164 p.
- [16] Etzkowitz H. Is Silicon Valley a global model or unique anomaly? // *Industry and Higher Education*, 2019. № 33 (2), 83–95. [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.1177/0950422218817734> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [17] Viale R., Etzkowitz H. The Capitalization of Knowledge. A Triple Helix of University-Industry-Government. Edward Elgar Publishing, 2010, 368 p.
- [18] Dzisah J., Etzkowitz H. The Age of Knowledge: The Dynamics of Universities, Science and Societies. — Leiden-Boston, Brill, 2012, 360 p.
- [19] Cadarin E. та ін. Science Parks and the Attraction of Talents: Activities and Challenges / Eduardo Cadarin, Magnus Klofsten, Alberto Albahari, Henry Etzkowitz // *Triple Helix Journal*, 2019 (6), 36–68. [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.1163/21971927-00601002> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [20] Grajek S. How Colleges and Universities Are Driving to Digital Transformation Today / by Susan Grajek // *EDUCAUSE Review — Special Report* (2020, January 27). [Электронний ресурс]: <https://er.educause.edu/articles/2020/1/how-colleges-and-universities-are-driving-to-digital-transformation-today> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [21] Jessop B. On academic capitalism. // *Critical Policy Studies*, 2018. 12(1), 104–109. [Электронний ресурс]: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19460171.2017.1403342?needAccess=true> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [22] Somers P. та ін. Academic capitalism and the entrepreneurial university: some perspectives from the Americas // *Rotero, Joaçoba*, 2018.43(1), 21–42. [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.18593/r.v43i1.13088> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [23] Sigahi T.F.A.C., Saltorato P. Academic capitalism: distinguishing without disjoining through classification schemes // *High Education*, 2020. 80, 95–117. — [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00467-4> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [24] Münch R. Academic Capitalism. Oxford University Press, 2020. [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.15> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [25] The structure of the European education systems 2020/21. [Электронний ресурс] <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f4784939-1f15-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-224632675> (Дата звернення: 25.08.2021).
- [26] Cai, Y.; Ma, J.; Chen, Q. Higher Education in Innovation Ecosystems. *Sustainability*, 2020, 12, 4376. [Электронний ресурс]: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/11/4376> (Дата звернення: 20.08.2021).
- [27] Granstrand, O., and Holgersson, M. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition, *Technovation*, 2020, 90–91, 102098, [Электронний ресурс]: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098> (Дата звернення: 30.08.2021).
- [28] Gjerding, Allan Næs. Entrepreneurial University — Myth or Reality. Glasgow: University of Strathclyde, 2005. [Электронний ресурс]: <http://vbn.aau.dk/files/86749/Entrepreneurial%20University%20%20Myth%20or%20Reality.pdf> (Дата звернення: 16.05.2018).